

знищувати їх Обмеження переміщення зараженого матеріалу – запровадження карантинних зон, заборони або обмеження транспортування заражених вантажів, насіння, кормів та ґрунтів. Такі дії унеможливають випадкове розповсюдження бур'яну новими територіями (наприклад, разом із транспортом чи сільськогосподарською технікою).

- Фітосанітарна експертиза – перевірка імпорتنих рослинних вантажів у прикордонних пунктах карантину. У разі виявлення карантинних бур'янів вантаж підлягає знезараженню, поверненню або знищенню.

- Механічні та агротехнічні методи – використання сівозмін, міжрядних обробітків, глибокої зяблевої оранки. Такі дії знижують життєздатність амброзії, а знищення сходів до цвітіння перешкоджає утворенню насіння.

- Хімічний контроль – застосування гербіцидів у межах карантинних зон, що забезпечує ефективне стримування поширення бур'яну.

- Біологічні методи – перспективний напрям, який передбачає використання специфічних природних ворогів для контролю кожного виду бур'яну.

- Інформаційно-роз'яснювальна робота – донесення до аграріїв, перевізників і населення відомостей про небезпеку карантинних організмів та правила обігу продукції. Це допомагає своєчасно виявляти й локалізувати вогнища зараження до того, як вони набудуть загрозливих масштабів.

УДК: 632.4.01/.08

А. О. Бурдуланюк, канд. с.-г. наук, доцент,

І. В. Приймак, бакалавр

Сумський національний аграрний університет

ВПЛИВ СОРТОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ НА РОЗВИТОК СЕПТОРІОЗУ В УМОВАХ ТОВ "КУМИ-2" ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Пшениця є однією з найважливіших зернових культур у світі, що слугує основною сировиною для виготовлення хліба, макаронів, круп, кормів та багатьох інших продуктів. Вона займає провідне місце у світовому сільському господарстві та є ключовим джерелом харчування для мільярдів людей. Серед різних видів пшениці найпоширенішими є тверда (*Triticum durum*) і м'яка або хлібна

(*Triticum aestivum*). Тверду пшеницю переважно використовують для виробництва макаронних виробів, тоді як хлібна є основною культурою для отримання борошна, з якого випікають хліб. Пшениця відіграє вирішальну роль у харчуванні людства, вирощується по всьому світу на мільйонах гектарів. Вона забезпечує людство необхідними поживними речовинами, такими як вуглеводи, жири, білки, вітаміни та мінерали.

Історія пшениці як землеробської культури налічує тисячоліття, і вона є однією з найважливіших культур у світовому сільському господарстві. Протягом століть вагоме значення має селекційний відбір пшениці. Створення нових сортів з більшою врожайністю, стійкістю до захворювань та адаптованістю до різних кліматичних умов допомагало покращувати вирощування пшениці та забезпечувати високий врожай. Але втрати від негативного впливу шкідливих організмів, в тому числі збудників хвороб, залишаються однією з головних причин зниження урожаю озимої пшениці.

Основні хвороби озимої пшениці ділять на кілька груп залежно від збудників: грибні, бактеріальні та вірусні. Найпоширеніми з грибних є: бура іржа (*Puccinia triticina*) – викликає утворення іржавих пустул на листках, що знижує фотосинтез і врожайність; жовта (лінійна) іржа (*Puccinia striiformis*) – проявляється жовтими смугами спор на листках; стеблова іржа (*Puccinia graminis*) – уражує стебла, листки й колосся, призводить до вилягання рослин; борошниста роса (*Blumeria graminis* f. sp. *tritici*) – утворює білий наліт на листках і стеблах, що пригнічує ріст рослини; септоріоз (*Septoria tritici*, *S. nodorum*) – проявляється плямами на листках і колосках, знижує якість зерна; фузаріоз колосу (*Fusarium spp.*) – призводить до побіління колосу й ураження зерна мікотоксинами; сажкові хвороби (*Tilletia spp.*, *Ustilago tritici*) – знищують зерно, замінюючи його масою спор грибів, часто з неприємним запахом; кореневі гнилі (*Bipolaris sorokiniana*, *Fusarium spp.*, *Gaeumannomyces graminis*) – уражують кореневу систему та основу стебла, спричиняючи вилягання посівів.

Найпоширеніми з бактеріальних є: бактеріоз колосу та листків (*Xanthomonas translucens*, *Pseudomonas syringae*) – викликає водянисті плями, що переходять у некрози.

Найпоширеніми з вірусних є: жовта карликовість ячменю (*Barley yellow dwarf virus*) – переноситься попелицями; призводить до пожовтіння листків і карликовість; смугаста мозаїка пшениці (*Wheat*

streak mosaic virus) – проявляється жовтими смугами на листках, передається кліщами.

Дослідження проводили в 2025 році в умовах ТОВ «КУМИ-2» Полтавської області Лубенського району. Мета дослідження: вивчити основні хвороби озимої пшениці, з'ясувати динаміку їх поширення, визначити шляхи зменшення негативного впливу хвороб на урожайність озимої пшениці в умовах господарства. Для досягнення поставленої мети вирішувалися наступні завдання: уточнити видовий склад хвороб та домінуючі види в умовах господарства; визначити динаміку розвитку та поширення септоріозу на різних сортах озимої пшениці.

Септоріоз озимої пшениці – це захворювання, збудниками якого є гриби роду *Septoria*, переважно *Septoria tritici*. Хвороба належить до найпоширеніших і найшкідливіших у посівах пшениці, оскільки здатна істотно знижувати врожайність і погіршувати якість зерна. Основними симптомами септоріозу є поява на листках бурих або коричневих плям із характерними світлими (білуватими) центрами. З часом плями збільшуються, зливаються між собою, що спричиняє передчасне всихання листя та відмирання окремих частин рослини. Ураження може поширитися на всю рослину, впливаючи на формування колосу та зерна. Поширюється септоріоз через заражене насіння, рослинні рештки, а також за допомогою вітру й дощу. Найбільший розвиток хвороба має у вологих і теплих погодних умовах, сприятливих для росту грибка.

Методика проведення дослідження була загальноприйнятою. Протягом вегетаційного періоду здійснювали моніторинг основних хвороб для визначення розповсюдження, поширення та балу ураження. В дослідженні використовували сорти озимої пшениці Софру Зиск та Ніконія. Схема досліду включала 3 сорти в 4-х повтореннях.

За результатами досліджень, відсоток прояву септоріозу у фазу кушення ля сорту Софру становив 3,3 %, а поширення хвороби – 14,2 % (табл. 1). Такі показники свідчать про наявність помітного рівня інфекційного навантаження на посівах. Для сорту Зиск відсоток прояву хвороби склав 4,8 %, а поширеність – 19,3 %. Для сорту Ніконія в період кушення ці показники були дещо вищими – 5,9 % та 21,6 % відповідно.

Таблиця 1. Ураження пшениці озимої септоріозом

Сорт	Ступінь розвитку хвороби, %	Розповсюдженість хвороби, %
Фаза кущення		
Софру	3,3	14,1
Зиск	4,8	19,3
Ніконія	5,9	21,6
Фаза входу в трубку		
Софру	5,7	16,2
Зиск	7,9	23,0
Ніконія	12,3	26,1
Фаза колосіння		
Софру	9,4	24,4
Зиск	13,3	28,8
Ніконія	19,1	31,3
Фаза молочної стиглості		
Софру	13,3	25,8
Зиск	18,6	35,0
Ніконія	23,4	37,6

У фазу виходу в трубку ступінь прояву та поширення септоріозу збільшувалися для усіх досліджуваних сортів. Найвищі показники зафіксовано для сорту Ніконія – 12,3 % та 26,1 %, найнижчі – для сорту Софру (5,7 % та 16,3 %), тоді як сорт Зиск займав проміжне положення (відповідно 7,9 та 23,0%).

Під час фази колосіння інтенсивність розвитку та поширення захворювання зросла для всіх сортів. Спостерігалася та ж тенденція, що і у попередніх фазах: максимальні показники відзначено для сорту Ніконія, а мінімальні – для сорту Софру.

Отже, у 2025 році ступінь розвитку септоріозу листя у фазу молочної стиглості коливався в межах 13,3-23,4%, а поширеність – 25,8-37,6%, залежно від особливостей сорту. Найбільші значення виявлено для сорту Ніконія (23,4% розвитку та 37,6% поширеності), тоді як найменші показники зафіксовано для сорту Софру (13,3% та 25,8% відповідно).

Управління септоріозом включає: використання стійких сортів пшениці; хімічних засобів захисту рослин, наприклад фунгіцидів; агротехнічних заходів, наприклад, сівозмінна, оптимальне внесення добрив. Збереженню урожаю також сприятиме використання профілактичних методів, таких як обробка насіння перед висіванням протруювачами; постійний моніторинг та вчасна реакція на появу захворювання. Усі ці заходи допомагають зменшити негативний вплив септоріозу на врожайність та якість врожаю озимої пшениці.